

За етичните аспекти на счетоводната професия

Ралица Данчева

Abstract: *The object of the current study is the behavior of accountants, particularly focusing on the problems associated with their ethics and morals. This report examines the nature and characteristics of the ethical behavior of accountants while attempting to show that ethics and accounting are not incompatible concepts. In this context, the main objective of this report is to outline some discussion questions and problems in this area. The survey is not exhaustive in terms of the outlined topics.*

Keywords: *morality, ethics, values, accounting standards and rules of conduct*

ВЪВЕДЕНИЕ

В практиката въпросите за професионалната етика на счетоводителите доста често се подценяват и не им се обръща достатъчно внимание. Материята свързана с тях е актуална и това се дължи на факта, че в съвременната пазарна икономика, счетоводната професия е една от професиите изискваща високо ниво на професионализъм, съчетан с повишена отговорност, като следствие от професионалните и етичните правила.

Основната цел на доклада е да се даде обща представа за счетоводната професия и етичните правила на поведение на счетоводителите и да се покаже, че етиката и счетоводството не са несъвместими понятия. Обект на настоящото изследване е поведението на счетоводителите, а негов предмет професионалната им дейност. Поставените основни задачи с оглед успешното реализиране на поставената цел са следните: да се разкрие същността на понятията „етика“ и „морал“ и тяхната връзка със счетоводството; да се изследва ролята на етичните норми. Изследването не изчерпва проблемите по отношение на очертаната тематика.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Ситуацията на непрекъснато променяща се и динамична среда, в която се оказва човечеството в момента провокира сериозни опасения относно неговото бъдеще. Предизвикваща най-голямо безпокойство последица е изменението на ценностната система, тъй като ценностите са двигател на човека и задвижват неговата дейност²⁷. Те се определят като „трайна убеденост, че определен начин на поведение и представа за смисъла на съществуване са индивидуално или социално по-предпочитани от други“²⁸. Следователно те се явяват в качеството си на регулатор на поведението на индивида и разкриват неговите трайни предпочитания и често се определят като вътрешна негова убеденост. Човек в зависимост от ситуацията в която се намира има свободата да приеме или да отхвърли ценностите. Счетоводителите не остават незасегнати от този проблем на деструктивност на ценностната система.

В съвременните условия интересите доминират над ценностите и счетоводителите са изправени през конфликта между търговската цена на професионалната услуга и нейното изпълнение. В конкурентната борба помежду си са готови да загърбят своите ценности и да се превърнат в агресивни търговци, които осъществяват своята дейност на ръба на закона. Начините за преодоляването на това могат да се потърсят в морала и етиката на счетоводителите.

²⁷ Вж. ДЕНКОВА, Л. Етика. София, Издателство на Нов Български университет, 2003, с. 68.

²⁸ БАКЪРДЖИЕВА, М. Ценностите на съвременния мениджмънт. Годишник СА „Д. А. Ценов“ Свищов, Том СХV, Свищов, АИ „Ценов“, 2012, с. 68.

Проблемът за ценностите е свързан с един достатъчно сложен и значим кръг от въпроси, тези на морала. Думата „морал“ произлиза от латинската дума *moralis* (*mos* – воля, желание, но и правило, закон, обичай). Чрез морала се регулира човешкото поведение в обществото. Той е регулатор на човешката воля и желания, защото неговите вътрешни правила са съобразени с външните правила.

Моралът е проява на човешкото съзнание, като се изразява в система от правила, понятия за поведение, норми, навици, традиции и идеали. В пряка връзка с ценностите на личността, нейното самосъзнание и самооценка е моралът²⁹.

Моралът се отличава със своя „неписан характер“, правила които се подразбират от само себе си, за разлика от писаните норми за уреждане на човешките взаимоотношения, като законите. Той се налага отвътре, от самосъзнанието за „вътрешна забрана и ограничение“, а не отвън³⁰. Моралът действа съвместно с други регулаторни системи, но се характеризира със свободата на избора. Той не функционира в една конкретна сфера на многообразната човешка дейност, а присъства навсякъде, във всички сфери. Моралът не е генетично обусловен, а човек се научава да бъде морален в процеса на натрупване на индивидуален опит³¹.

За развитие на морала на счетоводителите влияние оказват социалната среда, обстоятелствата и ситуацията, в която се намират. Една от основните функции на морала се проявява и при осъществяването на трудовите задължения и това е регулаторната, така че поведението на хората, в това число и на счетоводителите да е в граници приемливи за обществото. Всеки счетоводител има право на свой избор, направен съобразно неговата воля, като поема отговорност за извършените от него действия.

Вземайки под внимание, че „спецификата на морала като съвкупност от норми на обществено въздействие и уреждане на обществените взаимоотношения се състои в това, че моралът се санкционира единствено чрез духовни форми, като обществена оценка на одобрение или осъждане“³² следва, че моралът се налага по силата на общественото мнение и санкцията за неспазване на моралните норми е загубата на доверието на обществото.

Моралността се определя от ценностна система, норми на поведение и нравствени принципи и с всичко това се занимава науката етика. Преди да се определи всяка една дейност като етична или неетична, е необходимо да се изясни смисъла на понятието „етика“. Думата „етика“ има древногръцки произход и е свързана с думата *ethos* (навик, нрав, обичай, привичка). Древните гърци с понятието „етос“ са означавали и темперамента или нрава, защото човек проявява „характерното за себе си“ най-вече в навичите³³. Етиката изучава морала, неговата същност, функции, принципи и развитие. Предмет на етиката е моралът, а неин субект е човекът. Значимо място в етиката във връзка с третирането на морала заема отговорността.

Днес съвременното значение на думите етика и морал е извън техния буквален превод, когато се говори за етична постъпка не се има предвид несъзнателно, обичайно действие, а действие извършвано съзнателно, с намерението то да бъде добро или лошо³⁴. При реализиране правото си на свободен избор етиката е

²⁹ Вж. ИВАНОВ, Ст. и Иванов, М. Професионалната етика и туристическо поведение. София, Форком, 2001, с. 20.

³⁰ Вж. СТЕФАНОВ, Н. Управленска етика и естетика. София, ИК Призма, 2002, с. 9.

³¹ Вж. ИВАНОВ, Ст. и Иванов, М. Цит. съч., с. 12.

³² СТЕФАНОВ, Н. Цит. съч., с. 10.

³³ Пак там, с. 19.

³⁴ Вж. ПОПОВА, Д. Етика и възможности с обществеността.// Съвременна хуманитаристика, 2010, № 1, с. 13.

своеобразен пътеводител³⁵. Тя е свързана с опита, желанието, разума и желанието на хората, в частност на счетоводителите.

Професионалната етика е свързана с прилагането на морални принципи и норми, формирани в трудовата дейност в работата на отделни съсловия и въведени в тяхната практика³⁶. Тя регулира взаимоотношенията между хората с обща професия, по този начин те са в баланс, както помежду си, така и с останалата част от обществото.

„Професионалната етика се определя като „кръстопът“ на различни интереси и допринася за ефективността на човешкия труд“. Тя има ясно изразен ценностен характер и служи като своеобразна връзка между приоритетите на обществото и на конкретната професия³⁷. В практиката моралните кодекси осъществяват моралната регулация посредством ценностите, трансформирани в принципи, норми и правила или като стандарти за поведение. „Етичните правила на професионално поведение са със силата на закон за отговорните хора и няма особено въздействие върху останалите, за които приоритет е личната им полза, а не хармонизацията в обществото“³⁸.

Счетоводителите при изпълняването на задачите си вземат решения не само на база на индивидуалните си качества и способности, но на база на изпълняваната социална роля. Те освен пред обществото са отговорни и пред професионалната общност. Следователно те трябва да изпълняват своята дейност без да пострадат нито интересите на обществото, нито престижа на професията, като за целта следва да съблюдават установените норми на поведение.

Професионалната етика е тази, която позволява компетентното и авторитетно утвърждаване на професията в обществото, тъй като счетоводителите не осъществяват своята дейност изолирано от останалите и се налага да влизат в контакт и да работят в условия, в които да се подчиняват от една страна на себе си, от друга на работодателите, институциите, контрагентите на предприятието и на обществото, като на тях се пада нелеката задача да балансират между всички тях и да постъпва, така че да не засегне интересите на нито една от страните. Това е изпитание и за най-етичните и морални хора. Всичко това изисква от тях добра подготовка, знания, умения и правилна етична преценка.

За запазване доверието на обществото счетоводителите се нуждаят от морални критерии към които да се придържат, при осъществяване на професионалната им дейност. Такъв ориентир осигуряващ им привеждането в съответствие на личното поведение с обществените интереси е Етичният кодекс. В съвременните условия професионалната дейност на счетоводителите се регулира от Етичния кодекс на професионалните счетоводители. Той е разработен и издаден от Съвета за етични стандарти за счетоводителите към МФС на база правомощията, етичните стандарти и други официални становища за професионалните счетоводители, които да бъдат използвани в световен мащаб. Предназначението му е да бъде използван като модел, върху който да се изградят националните насоки по етика. В него са описани фундаменталните етични правила, насоки и стандарти които трябва да се спазват от професионалните счетоводители за постигане на общите цели. С него се цели да се осигури привеждането в съответствие на личното поведение на всеки един счетоводител с обществения интерес, да се установят морални критерии към които трябва да се придържат счетоводителите при осъществяване на професионалната им дейност.

Основополагащите принципи, които професионалните счетоводители са длъжни да спазват за да изпълнят своите отговорности са: почтеност, обективност,

³⁵ Вж. ИВАНОВ, Ст. и Иванов, М. Цит. съч., с. 19.

³⁶ Пак там, с. 93.

³⁷ Вж. ЛИЧЕВА, К. Фирмената и финансовата етика. Свищов, АИ „Ценов“, 2012, с. 19.

³⁸ ПОПОВА, Д. Цит. съч., с. 14.

професионална компетентност и надлежно внимание, конфиденциалност и професионално поведение.

Счетоводството като „като език на бизнеса“ формира цялата отчетно финансова информация на предприятието използвана от различните потребители, за вземането на необходимите управленски решения. Съставител на тази счетоводна информация са счетоводителите, които поема отговорност пред обществото. Те имат достъп до големи количества информация, които в случаите на неправилна употреба могат да влошат финансовото състояние на предприятието, или дори да доведат до неговия банкрут. Разкриването на информация може да бъде и поради небрежност; неправомерно поведение, с цел лично облагодетелстване или влошаване на отношенията с ръководството. В тези случаи разкриването на поверителна информация може да причини вреди не само на самите извършители, но и на предприятието. За преодоляването на тези проблеми в практиката вниманието трябва да се насочи към етиката на счетоводителите, въпреки че в момента на нея се гледа с насмешка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата разработка акцентира върху етичните аспекти на счетоводната професия. Резултатите от изследването дават основание да се заключи, че запазване на общественото доверие е в основата на бъдещето на счетоводната професия, а средство за това за постигане на това е спазването на професионалната етика.

Проучваните въпроси са важни за счетоводната практика въпреки, че в момента на тях не се обръща необходимото внимание.

В заключение настоящият доклад не претендира за изчерпателност при изследване на проблемите по поставената тема. Останалите извън обхвата на настоящата разработка въпроси могат да се използват като основна насока за продължаване на изследването по темата.

ЛИТЕРАТУРА

[1]. БАКЪРДЖИЕВА, М. Ценностите на съвременния мениджмънт. Годишник СА „Д. А. Ценов“ Свищов, Том СХV, Свищов, АИ „Ценов“, 2012.

[2]. ДЕНКОВА, Л. Етика. София, Издателство на Нов Български университет, 2003.

[3]. ИВАНОВ, Ст. и Иванов, М. Професионалната етика и туристическо поведение. София, Форком, 2001.

[4]. ЛИЧЕВА, К. Фирмената и финансовата етика. Свищов, АИ „Ценов“, 2012.

[5]. ПОПОВА, Д. Етика и възможности с обществеността.// Съвременна хуманитаристика, 2010, № 1.

За контакти:

Ас. д-р Ралица Кирилова Данчева, катедра „Счетоводна отчетност“, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, тел. 0631/66 351, e-mail: rdancheva@uni-svishtov.bg